

UDK 001.18(05)(497.5)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 18. 2. 2011.
Prihvaćeno: 24. 3. 2011.

TREBAJU LI NAM I KAKVI HRVATSKI ZNANSTVENI ČASOPISI?

SKICA NA TEMU: MJESTO I BUDUĆNOST ZNANSTVENIH ČASOPISA U HRVATSKOJ

Siniša ZRINŠČAK

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Studijski centar socijalnog rada
Nazorova 51, 10 000 Zagreb
sinisa.zrinscak@zg.t-com.hr

Sažetak

U prilogu se analiziraju odabrani aspekti proizvodnje i publiciranja znanstvenih časopisa, a u okviru rasprave o mjestu i budućnosti hrvatskih znanstvenih časopisa. Autor ponajprije iznosi neke najosnovnije činjenice o javnom financiranju znanstvenih časopisa u proteklim godinama, njihovoj međunarodnoj vidljivosti te povezanosti časopisa s kriterijima napredovanja u znanstveno-nastavna zvanja. Potom se analiza sužava na časopise u području društvenih znanosti (a ponajviše časopise u znanstvenom području sociologije) pri čemu se, temeljem autoru dostupnih podataka, raspravlja o referiranosti časopisa, udjelu domaćih i stranih tekstova te kvaliteti recenzentskog postupka. U zaključnom osvrtu ističu se ključni problemi izdavanja časopisa, a koji se ponajviše odnose na promociju dobre uredničke prakse i učenje iz međunarodnih iskustava. Posebno se naglašava povezanost časopisa s razvojem znanosti, ukorijenjenost znanosti (a posljedično i časopisa) u hrvatsku kulturu i hrvatski jezik, te se iz te perspektive ističe važnost daljnjeg financiranja časopisa, uz istodobne još snažnije poticaje podizanja kvalitete znanstvenih časopisa.

Ključne riječi: znanstveni časopisi, kvaliteta, razvoj, budućnost, Hrvatska.

Uvod

U dokumentu pod naslovom *Izvod iz Pravila o novčanom podupiranju znanstvene izdavačke djelatnosti (knjiga i časopisa)* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske iz 2007. godine navedeno je sljedeće: »Podupiranje znanstvenih časopisa proistječe iz potrebe da se rezultati hrvatske znanosti predstave znanstvenoj javnosti i da se znanstvena istraživanja potiču na svim područjima znanosti. Pojedininim su područjima znanosti, znanstveni i znanstveno-stručni časopisi prostor znanstvenog obavješćivanja, procjenjivanja i razmatranja problema kojima se područje bavi. Radovi objavljeni u znanstvenim i znanstveno-stručnim časopisima važan su dio stjecanja uvjeta za izbor u znanstvena zvanja te na stručna, suradnička, istraživačka i znanstveno-nastavna radna mjesta. Posebno se potiče predstavljanje hrvatske znanosti međunarodnoj znanstvenoj zajednici. Ministarstvo podupire nacionalne časopise koji su zbog svoje kulturne, nacionalne i regionalne važnosti bitni za znanstvenu zajednicu. Pri tome takvi časopisi moraju ispunjavati osnovne preduvjete za dobivanje novčane potpore.«¹

U tim je redcima o mjestu znanstvenih časopisa u Hrvatskoj gotovo sve rečeno. Naglašena je njihova neraskidiva povezanost s razvojem znanosti – imanentno je svakoj znanosti da rezultate svog rada javno objavljuje, a ta javna objava (i svi s time povezani efekti) povratno utječe na razvoj pojedine znanosti. Ukratko, bez časopisa nema znanosti. Iz perspektive hrvatskih prilika ovdje nalazimo još dvije tvrdnje. Časopisna produkcija povezana je s uvjetima za izbor u znanstvena i znanstveno-nastavna zvanja (radna mjesta), čime se posebno naglašava njihova »praktična« svrha. Konačno, ali ne manje važno, vidljiva je skrb za nacionalne časopise, koji su važni zbog svoje nacionalne ili kulturne uloge, premda i takvi časopisi ne mogu zaobići nužne preduvjete financiranja znanstvenih časopisa.

Iskazana važnost znanstvenih časopisa, naravno, ne znači da je takva važnost i politički, odnosno praktički demonstrirana. Političko-praktička demonstracija ima svoje dvije strane. Jedna se odnosi na politiku Ministarstva. Slijedi li ono u svojim konkretnim potezima ovako izraženu političku volju? Druga je, međutim, ne manje važna. Kakvi su nam hrvatski časopisi? U kojoj mjeri oni zaista demonstriraju iskazanu važnost, jesu li oni zaista prostor oba-

¹ MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, *Izvod iz Pravila o novčanom podupiranju znanstvene izdavačke djelatnosti (knjiga i časopisa)*, Zagreb, 2007. Dokument je bio, ali više nije dostupan na mrežnim stranicama Ministarstva, što može ukazivati na činjenicu da spomenuta Pravila iz 2007. godine nisu više na snazi, premda nova još nisu objavljena. Neovisno o tome, iskaz o značenju časopisa ostaje relevantan.

vješćivanja, procjenjivanja i razmatranja problema kojima se određeno znanstveno područje bavi? Na koji je način uopće moguće u današnjem globaliziranom znanstvenom svijetu promicati hrvatsku znanost? Sasvim konkretno, treba li i može li Hrvatska podupirati 210 časopisa koliko ih je 2009. godine bilo financijski podupirano, doduše s vrlo raznolikim iznosima (ponekad značajnim, ponekad sasvim simboličkim), od strane Ministarstva?²

Pitanja, naravno, ima mnogo. U ovoj »skici«, kako je to jasno naglašeno u naslovu rada, na njih neće biti odgovoreno. No, ovaj je prilog mjesto poticanja rasprave o svim aspektima časopisne politike Hrvatske. Otuda i metoda koja će se koristiti u ovom prilogu. Ona je, prije svega, naglašeno subjektivna. Temeljem svoga osobnog iskustva autor je izabrao neka ključna pitanja koja smatra osobito relevantnim prilikom rasprave o mjestu i budućnosti znanstvenih časopisa.³ No, skice odgovora nisu nipošto (samo) subjektivne. Analiza koja slijedi utemeljena je na dostupnim podacima i analizama, a koji pomažu trasiranju nužne, trajne i sveopće, ali za sada nažalost nepostojeće ili sasvim sporadične, rasprave o mjestu i budućnosti hrvatskih znanstvenih časopisa.

1. Časopisi u kontekstu hrvatske znanstvene politike

Svi aspekti izdavanja časopisa sastavni su dio hrvatske znanstvene politike, koja se ovdje ipak ne može analizirati. No, za razumijevanje časopisne politike, a time i perspektive hrvatskih znanstvenih časopisa, dvije su okolnosti poseb-

² U iskazu Jutarnjem listu, primjerice, Vlatko Silobričić je ustvrdio da bi MZOŠ »trebao financirati samo one znanstvene časopise koji doista omogućuju komuniciranje hrvatskih znanstvenika sa svijetom i to rade tako da ih svijet citira. Ti bi časopisi trebali izlaziti na engleskom jeziku, a mislim da bi Hrvatska mogla financijski izdržati po jedan reprezentativni časopis iz svake znanosti«, Tanja RUDEŽ, Čak 200 znanstvenih i stručnih časopisa na korak do gašenja, u: *Jutarnji list*, 2. ožujka 2010.

³ Dobra urednička praksa, koju promovira najveća svjetska udruga znanstvenih izdavača, između ostaloga, inzistira na jasno prepoznatom te deklariranom mogućem sukobu interesa. Usp. COUNCIL OF SCIENCE EDITORS. EDITORIAL POLICY COMMITTEE, *CSE's White Paper on Promoting Integrity in Scientific Journal Publications, 2009 Update*, 2009, u: http://www.councilscienceeditors.org/files/public/entire_whitepaper.pdf.

Sukladno takvim standardima autor ovog priloga jasno iskazuje da su ovdje predstavljeni stavovi isključivo osobni, ali da se temelje, odnosno da su uvjetovani, dugogodišnjim uredničko-recenzentsko-stručnim iskustvom u području znanstvenog izdavaštva. To iskustvo uključuje: glavni i odgovorni urednik dvaju hrvatskih znanstvenih časopisa, članstvo u uredništvima triju međunarodnih znanstvenih časopisa, recenzentsko iskustvo u nizu domaćih i inozemnih znanstvenih časopisa, šestogodišnje članstvo u Povjerenstvu za izdavaštvo Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH, dvogodišnje članstvo u Odboru za izdavaštvo Svjetske udruge znanstvenih urednika (Editorial Policy Committee, Council of Science Editors) te, ne manje važno, iskustvo pisanja i objavljivanja u domaćim i međunarodnim znanstvenim časopisima.

no bitne – prva vezana za financiranje časopisa, a druga za kriterije izbora u nastavno-znanstvena zvanja.

Prvo, Hrvatska sustavno, premda s više ili manje novaca, na više ili manje transparentan način, financira svoje znanstvene časopise, a koji zadovoljavaju kriterije propisane od strane nadležnog Ministarstva. Premda ne uvijek zadovoljavajuća, ipak snažna nacionalna potpora znanstvenim časopisima rezultirala je trima posljedicama. Prva je da časopise i dalje u Hrvatskoj uglavnom izdaju i sufinanciraju sveučilišta, instituti i znanstvene udruge, a ne komercijalni izdavači. Časopisi u Hrvatskoj ostaju neprofitni, vrlo često entuzijastički poduhvati manjeg broja znanstvenika. Druga, s time povezana posljedica, jest da Hrvatska ima relativno veliki broj časopisa, od kojih su neki relativno marginalni, loše uređivani i sasvim nepoticajni za razvoj znanosti, ali i mnogi drugi naprosto izvrsni unutar danih okolnosti. Ovdje se s lakoćom iščitava zlatno pravilo odnosa kvantiteta i kvalitete jer, treća posljedica, govori da je u Hrvatskoj jasno vidljiv trend povećanja kvalitete i međunarodne vidljivosti hrvatskih znanstvenih časopisa. Primjerice, referiranost u najpriznatijoj međunarodnoj bazi Web of Science (WoS) povećala se s 12 časopisa 2005. godine na 56 hrvatskih časopisa 2009. godine, a slični su i podaci za dvije sve relevantnije europske baze, Scopus i ERIH. Također, provedena analiza jasno pokazuje da je zastupljenost hrvatskih časopisa u usporedbi sa susjednim zemljama (Mađarska, Italija, Slovenija, Srbija i Crna Gora) u Thomson Scientific bazi Journal Citation Reports bila 2005. godine veća nego što bi to jednostavno sugerirali parametri znanstvene produktivnosti ili BDP-a. Autori provedene analize smatraju da je upravo nacionalna potpora znanstvenim časopisima bitan uzrok takve uspješnosti.⁴ Ako je tako, a nemamo razloga sumnjati da jest, onda će stavovi (a i naznake da će se takva politika provoditi) da bi trebalo financirati samo malo broj najboljih časopisa najvjerojatnije dovesti do posve suprotnih rezultata, jer se pritom zaboravlja da su znanstveni časopisi živa bića, koja imaju svoje uspone i padove, i da tek dugogodišnje potpomognuto nastojanje može, a u nizu slučajeva to i čini, dovesti do izvrsnosti.

⁴ Dario SAMBUNJAK – Ana IVANIŠ – Ana MARUŠIĆ – Matko MARUŠIĆ, Representation of journals from five neighboring countries in the Journal Citation Reports, u: *Scientometrics*, 76 (2008.) 2, 261-271. Valja ipak napomenuti da je u tom pogledu nešto kritičnija analiza drugih autora, koji su analizirali časopise u dužem vremenskom razdoblju, iako samo do 2001. godine čime nisu zahvaćene velike promjene do kojih je došlo u 2000-ima. Usp. Mladen ANDREIS – Maja JOKIĆ, An impact of Croatian journals measured by citation analysis from SCI-expanded database in time span 1975-2001, u: *Scientometrics*, 75 (2008.) 2, 263-288.

Vezano uz financiranje, nadležno Ministarstvo je, primjerice, 2007. godine s 15 milijuna kuna financiralo 220 znanstvenih, znanstveno stručnih i znanstveno-popularizacijskih časopisa.⁵ Premda se može činiti da je riječ o velikom iznosu, valja naglasiti da je prosječno godišnje podupiranje iznosilo 68.181,82 kune po časopisu. Tada su se na sredini ljestvice (medijan novčane potpore) nalazila dva časopisa s po 45.901,00 (*Suvremena lingvistika*), odnosno 46.042,00 kune (*Ekonomska misao i praksa*), najvišu potporu imao je časopis s 357.235,00 kuna (*Croatica Chemica Acta*), a najmanju časopis s 6.151,00 kunom (*Ekonomski vjesnik*). Interna analiza koja je napravljena za potrebe tadašnjeg Povjerenstva za izdavaštvo Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za 2008. godinu pokazala je sličnu raspodjelu sredstava, s time da je te godine nakon provedenoga rebalansa Državnog proračuna, ukupno isplaćeno manje, odnosno 12.975.202,00 kune pa je medijan potpore zapravo iznosio 39.320,00 kuna. Od ukupnog broja financiranih časopisa njihova raspodjela po područjima znanosti bila je: biomedicinske znanosti (11,9%), biotehničke znanosti (9,2%), društvene znanosti (23%), humanističke znanosti (29,4%), prirodne znanosti (11,9%) te tehničke znanosti (15,2%). Broj društvenih i humanističkih časopisa relativno je velik u odnosu na druga područja znanosti, no npr. najmanji iznosi novčane potpore bili su dodijeljeni upravo humanističkim, a najveći časopisima iz područja biomedicine. Konkretno, medijan potpore u humanističkim časopisima iznosio je 2008. godine 37.000,00 kuna, a u društvenim časopisima 47.000,00. No, cijela ova analiza postaje neaktualna s obzirom na jasne trendove smanjivanja financijske potpore u 2009. i 2010. godini, a posebice s obzirom na to da je u Državnom proračunu za 2011. financiranje časopisa predviđeno u iznosu od samo 7,5 milijuna kuna, čime se dovode u pitanje svi pozitivni efekti dugogodišnjeg financiranja hrvatskih znanstvenih časopisa.

Druga važna okolnost povezana je s kriterijima napredovanja u znanstveno-nastavna zvanja, pri čemu mnogi hrvatski časopisi pružaju mogućnost zadovoljavanja minimalnih kriterija izbora. U različitim područjima znanosti kriteriji su vrlo različiti te je, ovisno o tome, značenje pojedinih časopisa za udovoljavanje kriterijima izbora vrlo različito. U nekim su područjima kriteriji zasnivaju isključivo na međunarodnim bibliografskim bazama i/ili podacima o citiranosti i odjeku, dok se u drugima i ponekad vrlo loši časopisi izjednačavaju s vrhunskim (stranim) časopisima i drugim publikacijama, što ne doprinosi kako izvrsnosti u znanosti tako i izvrsnosti u časopisnoj produkciji. To je

⁵ Usp. Bojan MACAN – Jadranka STOJANOVSKI, Analiza novčane potpore Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa hrvatskim znanstvenim časopisima, u: *Kemija u industriji*, 57 (2008.) 3, 115-122.

svakako tema zasebne analize no valja upozoriti da se pitanje kriterija financiranja i uopće održivosti hrvatskih znanstvenih časopisa ne može svesti na pitanje o kriterijima promocije hrvatskih znanstvenika. Primjerice, provedena analiza međunarodne prisutnosti i relevantnosti hrvatskih sociologa pokazuje da se hrvatski sociolozi, temeljem objavljivanja i citiranosti u međunarodnim znanstvenim časopisima, a koji se referiraju u citatnim bazama Web of Science i Scopus, nalaze na marginama međunarodne produktivnosti i vidljivosti.⁶ Jedan od razloga takva rezultata autori pronalaze u tome da u procesu procjene znanstvenih postignuća međunarodne publikacije imaju jednaku težinu kao i publikacije u domaćim recenziranim časopisima.⁷ Premda se autor ovog priloga slaže s ocjenom nedovoljnog poticanja međunarodne vidljivosti i relevantnosti hrvatskih znanstvenika (pri čemu bitne razlike proizvode specifičnosti pojedinih znanstvenih područja i obrazaca njihove produktivnosti⁸), ipak smatra da se promjena obrazaca znanstvene promocije ne može i ne bi smjela promovirati »financijskim gušenjem« hrvatskih časopisa. Pristup mora biti sasvim drukčiji: postavljanjem jasnih, kompetitivnih, međunarodno verificiranih kriterija, pri čemu će se dodatno nagrađivati najbolji, a što će onda sasvim sigurno povratno djelovati i na uzlazni trend hrvatskih znanstvenih časopisa, odnosno jasno prepoznavanje onih zaista kvalitetnih, onih koji takav trend mogu pratiti.

2. Pogled na časopise u području društvenih znanosti

Kao prilog diskusiji, autor je analizirao neke aspekte uredničke politike dijela časopisa u području društvenih znanosti za 2008. godinu. Analiza je napravljena u dva koraka. Prvo je analizirano sedam socioloških (odnosno sociologiji bliskih) časopisa.⁹ Ova je analiza učinjena temeljem detaljnog uvida u objavljene brojeve časopisa te temeljem provedenoga recenzijskog postupka. Potom je provedena djelomična analiza 29 časopisa u području društvenih znanosti a temeljem samoiskazanih podataka (te podnesenih recenzijskih obrazaca)

⁶ Usp. Aleksandar ŠTULHOFER – Valerio BAČAK – Adrijana ŠULJOK, *Provincijalni karakter hrvatske sociologije?* u: *Revija za sociologiju*, 40 (2010.) 1, 103-108.

⁷ Ipak, svi aspekti prosudbe produktivnosti društvenih znanosti daleko su kompleksniji. O tome usp. Maja JOKIĆ – Adrijana ŠULJOK, *Produktivnost i njezin odjek prema citatnim bazama ISI i Scopus za razdoblje 1996-2005.*, u: Katarina PRPIĆ (ur.) *Onkraj mitova o prirodnim i društvenim znanostima*, Zagreb, 2008., 133-159.

⁸ Maja JOKIĆ – Adrijana ŠULJOK, *Produktivnost i njezin odjek prema citatnim bazama ISI i Scopus za razdoblje 1996-2005.*, 158.

⁹ Abecednim redom: *Društvena istraživanja, Migracijske i etničke teme, Polemos, Revija za socijalnu politiku, Revija za sociologiju, Socijalna ekologija, Sociologija i prostor.*

navedenih u prijavama za financiranje podnesenih Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa.¹⁰ S obzirom na izvore i karakter analize, slijedi kvalitativna rasprava o aspektima uređivanja i objavljivanja časopisa, i to ponajviše s obzirom na referiranost, broj domaćih i stranih znanstvenih tekstova, udio i broj recenzenata, stopu prihvaćanja i kvalitetu recenzijskog postupka.

Bez namjere da se apsolutizira značenje referiranosti u međunarodnim bazama, činjenica jest da se vidljivost postiže, između ostaloga, nazočnošću u međunarodnim sekundarnim bazama. Ako se uzmu u obzir tri međunarodno relevantne citatne baze: Current Contents (CC), Web of Science (WoS) i Scopus, 14 od 29 analiziranih časopisa bilo je indeksirano u navedenim bazama, s time da je samo jedan časopis bio prisutan u CC, 7 časopisa u WoS te 9 časopisa u Scopusu.¹¹ Već u ovom prilogu naznačeno, masovnije uključivanje hrvatskih časopisa u međunarodne citatne baze desilo se proteklih nekoliko godina, pri čemu razloge treba pronalaziti kako u povećanom nastojanju međunarodne pozicioniranosti hrvatskih časopisa tako i u zabilježenoj promjeni kriterija samih baza, koji u kontekstu svoga vlastitog pozicioniranja i utjecaja u globalnoj tržišnoj utakmici, počinju sve više uključivati i tzv. regionalno važne časopise, tj. one koji se ne tiskaju na engleskom ili nekom od svjetskih jezika, ili jednostavno bitno mijenjaju, ublažavaju svoje kriterije. No, za hrvatske je časopise ne samo važno biti nazočan u najspektivnijim bazama podataka, već i u onima manje selektivnima, ali specifičnima i vrlo relevantnim bazama za pojedino znanstveno područje. Ovdje je situacija vrlo različita jer su neki časopisi referirani u samo jednoj ili dvije baze do čak deset baza. Pozitivan trend sve većega uključivanja u međunarodne sekundarne publikacije treba svakako nastaviti, ali valja i upozoriti da uočeno, ne samo kod nas, već i u svijetu, širenje obuhvata referiranosti časopisa, smanjuje važnost samoga referiranja. Naime, referiranost sama za sebe znači vrlo malo ili gotovo ništa, jer je referiranost tek jedan od preduvjeta čitanosti i utjecaja. Očito jest da će sve veću važnost, neovisno o djelomičnoj / uvjetnoj relevantnosti za društvene i humanističke znanosti, dobivati čimbenici odjeka (tzv. *impact factor*)¹², ali i drugi načini (vrlo

¹⁰ Osim u prethodnoj bilješci navedenih, ovdje su bili uključeni i: *Anali hrvatskoga politološkog društva*, *Croatian yearbook of European law and policy*, *Hrvatska javna uprava*, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, *Informatologija*, *Kinesiology*, *Kriminologija i socijalna integracija*, *Ljetopis socijalnog rada*, *Magistra lader-tina*, *Medijska istraživanja*, *Međunarodne studije*, *Metodika*, *Napredak*, *Numizmatičke vijesti*, *Odgojne znanosti*, *Pilar*, *Politička misao*, *Psihologijske teme*, *Review of psychology*, *Suvremena psihologija*, *Život i škola*.

¹¹ Neki su časopisi indeksirani u više baza.

¹² Čimbenik odjeka je ne moguće ignorirati kao kriterij znanstvene promocije i vrednovanja časopisa. No, njega ne treba apsolutizirati. Časopis iz male sredine, ako je još k tome

važni za male narode / jezike / kulture) prosudbe čitanosti i utjecaja pojedinih časopisa.¹³

U 2008. godini u analiziranim časopisima objavljeno je prosječno po časopisu 12,3 znanstvenih tekstova domaćih autora te 4,1 tekst stranih autora. U odnosu na prethodne godine zamjetno je povećanje broja tekstova stranih autora, čime časopisi, barem dijelom, demonstriraju svoju širu relevantnost. No, strani autori gotovo su u pravilu u našim časopisima autori iz Slovenije, dok je autora iz drugih zemalja vrlo malo. Je li riječ o velikom ili malom broju objavljenih radova, odnosno velikom ili malom broju objavljenih stranih radova? Odgovor se, zapravo, ne može dati, odnosno mogući je odgovor tek djelomice relevantan, jer je puno važnije pitanje kakvi se tekstovi objavljuju.

Kvaliteta recenzijskog postupka jedan je od bitnih elemenata kvalitete objavljenih radova, a ona uključuje način odabir recenzenata, njihov broj i strukturu, komunikaciju s njima, kao i komunikaciju s autorima u pogledu recenzentskih opaski te, posebice, kvalitetu samih recenzija. Prema dostupnim uvidima recenzijski je postupak vrlo raznolik u hrvatskim znanstvenim časopisima.¹⁴ Recenzije su vrlo raznolike. U dijelu časopisa uobičajene su temeljite, opsežne recenzije, dok su u drugima one vrlo šture, ponekad i »jednoobrazne«, što izaziva veliku sumnju u način njihove proizvodnje. U 2008. godini sedam je analiziranih časopisa angažiralo 273 recenzenata, ili 39 po časopisu, od čega 19,4% inozemnih recenzenata, uglavnom iz Slovenije. Manji broj časopisa njeguje iznimno kvalitetan recenzijski postupak, a koji se temelji na velikom broju recenzenata izvan kruga uredništva ili izdavača časopisa te na udjelu recenzija koje traže popravke radova i ponovni recenzijski postupak. U drugim je časopisima, naprotiv, velika nazočnost tzv. »kućnih recenzija« ili vrlo »prijateljskih recenzija«, odnosno praksa da mali broj recenzenata recenzira neprimjereno veliki broj tekstova, ili čak i da urednik sam recenzira veliki broj pristiglih tekstova. Praksa da urednik sam recenzira tekstove ne odnosi se na uobičajen i prihvatljiv postupak uredničke prethodne recenzije (kada urednik temeljem prvog uvida zbog razloga tematske nepodudarnosti, kvalitete i sl. uopće ne upućuje tekst u daljnju proceduru), već na slučajeve kada je urednik u velikom broju slučajeva jedan od dvaju »anonimnih« recen-

---

pisan na malom jeziku, ne može realno ostvariti nikakav zapaženiji čimbenik odjeka. U humanističkim znanostima čimbenik odjeka ne izračunaju ni najselektivnije baze.

¹³ Vrlo bi bilo važno razviti što više komplementarnih kriterija prosudbe časopisa. Jedan od njih bi, uz uvid u referiranost, uredničke standarde, kvalitetu recenzijskog postupka, mogla biti i anketa procjene kvalitete časopisa od strane znanstvene javnosti.

¹⁴ Zbog djelomično dostupnog uvida u recenzije za pojedine časopise, ovaj se dio temelji na analizi sedam socioloških časopisa te samo parcijalnom uvidu u ostale časopise.

zenta (jer se u svim analiziranim časopisima njeguje, navodno, dvostruko anonimniji recenzijski postupak). Broj i struktura recenzenata mora se, naravno, analizirati u kontekstu broja i strukture zaprimljenih tekstova te je ponekad, zbog prirode rada, moguće angažirati vrlo mali broj recenzenata. To je osobito slučaj u malim znanstvenim sredinama gdje je teško osigurati recenzentovu nepristranost. Ipak, evidentna je potreba za bitnim poboljšanjem recenzijskog postupka, a manji broj izvrsnih časopisa pokazuje da je to moguće postići i u Hrvatskoj. O kvaliteti recenzijskog postupka, ali i uredničkoj rigoroznosti, govori i podatak o stopi prihvaćanja pristiglih radova. Ona je vrlo visoka jer se kreće od 56% do čak 100%, pri čemu najveći broj časopisa ima stopu prihvaćanja tekstova višu od 70%. U većini hrvatskih časopisa nije, dakle, teško objaviti rad koji zadovoljava minimalne kriterije znanstvenog rada.¹⁵

3. Kako dalje?

Pogled na časopise, ne samo one društveno-humanističke, govori o jasno pozitivnom trendu. Referiranost, citiranost te rigorozniji recenzentsko-urednički postupak, osnovni su parametri takva trenda. Vidljivosti hrvatskih časopisa, a time i mogućnostima njihove šire kritičke percepcije, posebno je pridonio HRČAK, Portal hrvatskih znanstvenih časopisa. HRČAK je, zapravo, ideja i djelo entuzijasta, ali je u razvoj časopisa unio iznimne promjene.¹⁶ Vidljivosti časopisa i njihovoj javnoj kritičkoj prosudbi, ali i transparentnosti cijeloga uredničkog procesa, uvelike pridonosi i uporaba platforme za uređivanje i otvoreni pristup tekstovima, tzv. *Open Journal System* koji se, nažalost, u Hrvatskoj tek marginalno koristi.¹⁷

¹⁵ Izvrsnost, naravno, nije lako izmjeriti, ali ona postoji kada recenzent kaže uredniku, ili napiše u svojoj recenziji sljedeće (citat iz recenzije anonimnog recenzenta): »However, in its current form the article is still more descriptive than analytical. Rather a report, and not so much a piece of scholarly, novel contribution. E.g., even if the Discussion is rather lengthy (good!) it does not ponder anything theoretical, even if some previous studies are referred to. The author basically just summarizes the findings and suggests a few possible new themes for research. This might be ok in a lower quality journal, but not in ....«

¹⁶ Za osnovnu informaciju o HRČKU usp. Tibor TÓTH, Centralni portal znanstvenih časopisa – HRČAK, u: *Kemija u industriji*, 55 (2006.) 3, 143-145 te stranice samog portala: <http://hrcak.srce.hr/>.

¹⁷ *Open Journal System* je u Hrvatskoj inauguriran ponajviše putem uredništva *Revije za socijalnu politiku*, koja ga je prevela na hrvatski jezik, funkcionalno prilagodila te učinila dostupnim svim drugim časopisima. O tome usp. Siniša ZRINŠČAK, Riječ urednika, u: *Revija za socijalnu politiku*, 12 (2005.) 3-4, 273-274; Siniša ZRINŠČAK, Riječ urednika, u: *Revija za socijalnu politiku*, 13 (2006.) 3-4, 235-236 te Ksenija ŠVENDA-RADELJAK, *Revija za socijalnu politiku – petnaest godina kontinuiranog izlaženja (1994.-2008.)*, u: *Revija za socijalnu politiku*, 17 (2010.) 1, 155-170.

Ipak, pozitivan trend nije zahvatio najveći broj časopisa. Potrebna je, dakle, politika koja će stimulirati daljnju citiranost, vidljivost i uredničku rigoroznost. No, potrebno je otvoriti i nove teme pod zajedničkim nazivom »dobre« ili »preporučene« uredničke prakse, ali koje se tek stidljivo uvode, odnosno čija važnost nije u dovoljnoj mjeri prepoznata od strane uredništva, autora, recenzenata, izdavača, financijera. Primjeri takve prakse opisani su u dvama dokumentima postavljenima na mrežnim stranicama Ministarstva, pod naslovom *Standard uredničkog rada: uredničke odgovornosti i prava te Etički postupnik za urednike*.¹⁸ Također bi bilo vrlo vrijedno više promicati (uz nužnu prilagodbu) novi dokument svjetske udruge Council of Science Editors, unutar kojega se mogu najbolje vidjeti svi aspekti dobre uredničke prakse.¹⁹ Jedan od primjera takva promicanja dobre uredničke prakse jest tek objavljeni rad o tome u kojoj mjeri hrvatski urednici objavljuju u svojim časopisima i koliki je omjer takva »kućnog« objavljivanja prema ukupnoj izdavačkoj produkciji tih znanstvenika.²⁰ Analiza je pokazala da samoobjavljivanje nije problem hrvatskoga znanstvenog izdavaštva, osim sasvim marginalno, ali jest problem to da časopisi nemaju jasnu, transparentnu politiku objavljivanja radova urednika u časopisima, razrađene standarde u slučajevima sukoba interesa, plagijarizma i slično.

Glavno je, dakle, pitanje, kako nastaviti trend. Autor ovog priloga ne vidi drugog puta od onoga već zacrtanoga ali, nažalost, ugroženoga: široko sufinanciranje, uz poticanje izvrsnosti, obrazovanja za urednički rad i daljnjeg rada na oblikovanju i primjeni dobrih uredničkih standarda.²¹

Široko financiranje nije pitanje ima li ili nema novaca. Ono je pitanje razvoja i opstanka. Razvoja, jer razvoja nema bez znanosti, a znanosti bez časopisa. No, ne samo stranih časopisa, već i onih domaćih, onih koji njeguju

¹⁸ MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA REPUBLIKE HRVATSKE, *Standard uredničkog rada: uredničke odgovornosti i prava, Etički postupnik za urednike*, u: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2142> (10. 2. 2011.).

¹⁹ COUNCIL OF SCIENCE EDITORS. EDITORIAL POLICY COMMITTEE, *CSE's White Paper on Promoting Integrity in Scientific Journal Publications*. Usp. i Ana MARUŠIĆ – Ivan DAMJANOV, *Ensuring the Integrity of the Published Record: Croatian Medical Journal Endorses Guidance in Retractions in Scientific Journals* by Committee on Publication Ethics (COPE), u: *Croatian Medical Journal*, 50 (2009.) 6, 531.

²⁰ Usp. Lana BOŠNJAK – Livia PULJAK – Katarina VUKOJEVIĆ – Ana MARUŠIĆ, *Analysis of a number and type of publications that editors publish in their own journals: case study of scholarly journals in Croatia*, u: *Scientometrics*, 86 (2011.) 1, 227-233. Za razvoj standarda uredničkog rada usp. i Matko MARUŠIĆ – Ana MARUŠIĆ, *Good editorial practice: Editors as educators*, u: *Croatian Medical Journal*, 42 (2001.) 2, 113-120.

²¹ Obrazovanje za urednički rad bilo je promovirano i politikom zapošljavanja mladih urednika Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, politikom koja je ostvorena samo u dva ciklusa i nakon toga očito ugašena.

nacionalnu kulturu, jezik, ali i svih onih kod kojih su razvoj znanosti, i njezina primjena, vezani uz komuniciranje te znanosti široj javnosti (ne samo u popularno-znanstvenom vidu) te uz razvoj hrvatskoga znanstvenog jezika.²² To je pitanje opstanka. Stoga, konačno pitanje razvoja časopisa mora biti razrješavano unutar rasprave o malim časopisima u globaliziranom svijetu. Primjerice, Uredništvo nadasve uspješnoga hrvatskoga časopisa na engleskom jeziku, *Croatian Medical Journal*, javno je obrazložilo zašto je odbilo ponudu dvaju velikih svjetskih izdavača da im se pridruže.²³ Rasprava je bila uobličena jasno prepoznatim slabim točkama znanstvenih medicinskih časopisa iz manje razvijenih sredina, kao što su: ograničeni broj mogućih autora, nedovoljan broj mogućih recenzenata, loše recenzije, prepreke u komunikaciji i vidljivosti zbog lošeg vladanja engleskim jezikom, a što sve za male časopise čini zatvoreni krug.²⁴ S pravom smatrajući da je dotični časopis uspio izaći iz toga začaranog kruga, Uredništvo je odbilo ponudu temeljem ideje da je njihovo poslanje više od puke zarade te da su postavljanje standarda i obrazovanje osnovni ciljevi časopisa. Dakle, ako postoje slabosti hrvatskih znanstvenih časopisa, a postoje, pitanje jest koja je njihova misija. Usprkos svim slabostima, oni su nerazdvojni dio razvoja i opstanka hrvatske znanosti, ali i hrvatske kulture i hrvatskoga jezika. Vrlo će mali broj hrvatskih časopisa, i zato što u manjoj mjeri objavljuju na engleskom, doći u priliku da ih netko želi kupiti. No, to ne znači da ih se sami trebamo odreći.

²² Socijalna politika je, primjerice, nova znanstvena disciplina koja se zbog domaćih, ali i međunarodnih prilika, u Hrvatskoj zapravo razvija tek nakon pada komunizma. Bez časopisa, *Revije za socijalnu politiku*, koji se tek s vremenom razvio u priznati časopis, razvoj socijalne politike kao nove znanstvene discipline, jednostavno ne bi bio moguć. Usp. Ksenija ŠVENDA-RADELJAK, *Revija za socijalnu politiku – petnaest godina kontinuiranog izlaženja* (1994. – 2008.).

²³ Marko KLJAKOVIĆ GAŠPIĆ – Jelka PETRAK – Igor RUDAN – Zrinka BILOGLAV, Editorial. For Free or for Fee? Dilemma of Small Scientific Journals, u: *Croatian Medical Journal*, 48 (2007.) 3, 292-299.

²⁴ Marko KLJAKOVIĆ GAŠPIĆ – Jelka PETRAK – Igor RUDAN – Zrinka BILOGLAV, Editorial. For Free or for Fee? Dilemma of Small Scientific Journals, 297.

Summary

**DO WE NEED CROATIAN SCIENTIFIC PERIODICALS AND WHAT KIND?
SKETCH ON THE TOPIC OF: THE PLACE AND FUTURE OF SCIENTIFIC
PERIODICALS IN CROATIA**

Siniša ZRINŠČAK

Faculty of Law, University of Zagreb
Department of Social Work
Nazorova 51, HR – 10 000 Zagreb
sinisa.zrinscak@zg.t-com.hr

The article analyses certain aspects of the production and publication of scientific periodicals within the framework of the discussion of the place and future of Croatian scientific periodicals. The author firstly presents some basic facts about public financing of scientific periodicals over the past few years, their international exposure and ties between periodicals with criteria of progress in science-education professions. The author narrows the analysis to the field of social sciences (primarily periodicals in the field of sociology) which based on information available to the author he discusses the references of periodicals, their share in domestic and foreign texts and the quality of reviewing. In conclusion the author points out some key problems with the publication of periodicals which primarily relate to promoting good editorial practise and learning from international experiences. The author in particular highlights the relationship of periodicals to the development of science, embeddedness of science (and subsequently scientific periodicals) in Croatian culture and Croatian language, and from that perspective the author stresses the importance of continual funding of periodicals with an even stronger motivation to raise the quality of scientific periodicals.

Key words: *scientific periodicals, quality, development, future, Croatia.*